

100 ÉVES A NYUGAT
kiállítás a Petőfi Irodalmi Múzeumban
- ismertető -

Készítette:
Szentkirályi Krisztina
PPKE BTK - kiadói szerkesztő képzés
1. évf.

NYUGAT
– Egy évszázad közelségében –

A Nyugat folyóirat a magyar szellemi örökség része. E folyóirat „karrierjében” az a különlegesség, hogy kimagasló igényű hitvallással és tartalommal indult az olvasókhöz vezető útjára, s ezt az igényszínvonalat fennállásának 33. évén át tartani is tudta. E tényt akár hitetlenkedve is szemlélhetjük, de mondjuk ki rá nyugodtan, hogy kultúrtörténeti csoda, hiszen az efféle kulturális termék manapság másképpen születik, ha egyáltalán megszületik. Csoda önmagában az is, hogy a 20. század elején világklasszis tehetségek sora állt a Nyugat mögött és mellett.

Van egy fénykép, melyet a Petőfi Irodalmi Múzeum Nyugat-kiállításán szerephez juttattak a rendezők, melyre visszatérünk még, s ezen a fényképen fekete, páncéltökés zongora mögött a folyóirat szerkesztői és emblemikus alkotói állnak kifogástalan polgári ünnepi öltözékben. Kosztolányi Dezső, Füst Milán, Karinthy Frigyes, Osváth Ernő, Fenyő Miksa, Török Sophie, Móricz Zsigmond – önkényesen kiragadva a neves szerzőgárda tagjai közül őket – értéktudatos határozottságot, büszkeséget sugároznak. Együttes megjelenésük arról árulkodik, hogy létező és nem alkalmi közösség tekint ránk a múltból. Az irodalomórakon generációm még felfedezhette és megtanulhatta, hogy a Nyugat szerzői annyiban különböztek egymástól, amennyire független szellemiségű alkotói karaktereknek illik, ám tudjuk azt is, hogy a vitákon átívelő, összetartó kapocs közöttük egymás tehetségének tisztelete és a szellemi becsületesség volt. *„A Nyugatnak sohasem volt kimondott esztétikai vagy világnézeti programja, amely bármiféleképpen megkötötte volna íróit. Vezérlőelve csak egy volt: az író szabadságának védelme minden irodalmon kívüli befolyás ellen. Hogy valaki a Nyugat munkatársa lehessen, annak csak egy kritériuma volt: a tehetség.”* – fogalmaztak a Nyugat szerkesztői 1937-ben¹.

A Petőfi Irodalmi Múzeum kiállítása, melyet a Nyugat indulásának 100. évfordulója tiszteletére rendeztek, méltó emléket állít ezen irodalmi műhelynek. S mint a jó kiállítások általában, e Nyugat-idézés az önálló műalkotások egységével és eredetiségével hat a látogatóra. Térben szellemiséget és időbeli kontinuitást megjeleníteni, mindezt esztétikai igénnyel és érdekesen – artisztikus feladat. Bevallom, e kiállítási térben közlekedés felért számomra egy utazással, s bizony szívesen ottmaradtam volna örökre a második terem kávéházi Thonet-asztalánál, és a régi újságlapozót kezemben tartva olvastam volna végig Nyugat megjelent számait, olykor az egyik körasztalkába rejtett képernyőn digitális csúszkával böngészhető adatokat és az azokat világirodalmi kontextusba helyező Nyugat-eseményeket kutatva. Szívesen kézbe vettem volna a terem belső traktusában trónoló üveges könyvszekrényben sorakozó Nyugat Könyvtár² szecessziós, vagy art deco-ihlette, modernebb címlapos kiadványait, melyek a nagyközönség esztétikai kultúráját voltak hivatva fejleszteni. Leültem volna a sarokban álló szerkesztőségi íróasztalhoz, s a régi írógépen, melybe fejléces papír is volt fűzve, megírtam volna ezen ismertetőt, ha nem éreztem volna méltatlannak efféle ereklyét használni. E bensőséges térbe, ilyennek képzeltem el mindig is a szerkesztőségi szobát, arcképcsarnokon át jutunk, ahol Rippl Rónai József festette íróportrékat szemlélhetjük. A festő portrétára e helyen és elrendezéssel egyedülállónak mondható, hiszen a magán-, illetve többnyire intézményi tulajdonban lévő képek

---

¹ Illetve: „A hivatalos irodalom közönye, ellenségeskedése, lekicsinylése, féltékenysége tömörítette táborba azokat az írókat, akik a Nyugatot alapították. A Nyugat kritikusai keménytollú és szigorú legények voltak, akik nem akartak kalapot emelni, csak a tiszta művészet, csak az igazi tehetség előtt. Ellenben visszautasították és leszólták az ízléstelenséget, a tanulatlanságot, a kontárkodást, az együgyűséget és az utánzást.” (Csáth Géza, 1910) – Az idézet a kiállítás egyik reklámanyagának szövege.

² Részlet a Nyugat Könyvtár 1910-ből való reklámszövegéből. Cél: „Európai színvonalú magyar irodalmat teremteni, szóhoz juttatni mindazokat a törekvéseket – tekintet nélkül politikai hitvallásukra –, melyekben érdekes írói egyéniségek művészi formájukban nyilatkoznak meg, egyszóval esztétikai kultúránkat fejleszteni.”

ilyesfajta együttesére, tematikus kiállítására az emberi életben ritkán – csak egyszer? – adódik lehetőség. A nyugatos írók portrésora észrevétlenül bekísér a már említett szerkesztőségi szobába, a szellemi műhelybe. A harmadik kiállítási tér – a termék láncszerűen követik egymást – a legnagyobb „dobás”. Egy iskolás csoporttal hozott itt össze a sors, s őket is figyelhettem, hogyan veszik birtokba a „tudást”, a hetven százalékban képi és tárgyi információkat. Ide-oda cikáztak a teremben – Miért is ne? –, itt meg lehetett tenni, meg kellett ezt tenni, hiszen a rendezőelv vonzó kísértéseket kínált: a közében harmonikászerűen megépített, egymással párhuzamosan futó szépianyomású plexiparavánok mentén elhelyezett üvegdobozokban várta a látogatókat a jól ismert Ady-kalap, a fűzős Móricz-csizma, a díszes bőrborítójú Füst Milán-napló, Babits bomba sújtotta írógépe, Ignotus tintatartója, Osváth Ernő cigarettadoboza és Karinthy Frigyes aktatáskája. Ezeket rögtön meg kellett nézni és csodálni, így én sem álltam ellen a kísértésnek, s nem a fal mentén jártam be az utat, hanem: „in medias res”. A paravánokon „megjelenő” írók, a róluk készült fényképek a maratott plexi anyagon áttetszőségükkel hatottak; az anyaghasználat könnyed tértagolást eredményezett. A portrék mellett érdekes információkat helyeztek el, vers-, próza-, és naplórészleteket, magánlevelet, hivatalos okmányokat (pl. a Nyugat lapalapítási kérelmét 1907. december 12-i dátummal, Veigelsberg Hugó /Ignotus/, Fenyő Miksa és Osváth Ernő aláírásával), melyek az adott író(k) Nyugathoz való kapcsolatát illusztrálják. Hadd ragadjam ki e helyen Babits Mihály szerkesztőségi névtáblájának géppel írott szövegét:

Babits Mihály
irodalmi ügyekben
kizárólag
csütörtök délután fogad.

Az ehhez hasonló szerkesztőségi tárgykuriózumok sora hosszabb szemlélődésre hívna, de vissza a falakhoz!

Röviden: 200 fotó a Nyugat szerzőgárdájáról, egyéb nyugatos relikviákról, az alkotók személyes tárgyairól izgalmas, montázszerű elrendezésben. A képeket – karakterüket megőrzendő – külön felfüggesztéssel komponálták egy-egy szabálytalan alakú tablóvá. A hét tabló ritmikusan, térkihagyással követi egymást. A tablókhoz nyomtatott képazonosítót lehet magunkkal vinni, mivel nem feliratozták, csak számozták felfüggesztéskor a képeket. (A fotók egyébként plexinyomott technikával, szépiaszínben készültek a kiállításra.) A tablók elhelyezésében érvényesül a folytonosság³, a kronológiai tervezés. Balról jobbra indulva haladunk előre a Nyugat fennállásának történetében. Mindegyik tabló alatt brosúra méretű kártyákat helyeztek el műanyag tartóban, melyeken egy-egy a Nyugat szellemiségét reprezentáló idézet olvasható⁴, hátoldalukon képrészlettel a folyóirat szerkesztőségéről. Igazi meglepetése a tárlatnak, hogy e kártyákból lehet összeállítani a már említett zongorás képet. (És aki mindezt felfedezi és összerakja, haza is viheti magával.) Lehetetlen feladatnak tűnik számomra ehelyütt azt a képi gazdagságot leírni, amit a kiállítás e része nyújt. A fotókat néző fáradt szem megpihenhet, a monotonitástól menekülő agy felfrissülhet az ugyancsak ebben a térben elhelyezett karikatúrák, grafikák szemlélésekor. Korabeli újságcikkeket is olvashatunk, melyek a Nyugat befogadástörténetéből kihagyhatatlanok. Álljon itt egy ma már megmosolyogandó idézet Göröcsönyi Dénes, az Alkotmány című lap publicistájától: „*Három számot olvastam eddig a barbár társadalom civilizálására vállalkozó Nyugattól, de mondhatom, hogy több nagyképűséget, mesterkéeltséget, poézis ostyájában beadott immoralitást és hazugyalázó pöffeszkedést kevésbé láttam ilyen kis helyen (...)*”

³ A folytonosságot a tablók alatt végigvonuló üvegfedésű „szalag” teremti meg a térben, ahol is Nyugat-címlapok, kiragadott cikkek, szövegek futnak körbe a terem falán. A tabló képei így a befogadó által „kezdemenyezett”, szövegekhez kötődő dialógusban is helyet, szerepet kaphatnak.

⁴ A szöveges részt a Nyugat címlapján szereplő, Falus Elek által tervezett embléma két variánsa kíséri. (A szecessziós és az egyszerűbb vonalvezetésű; mindegyiken az asztalánál alkotó íróalak jelenik meg. A tervező Mikes Kelemen emlékének ajánlotta ezt az embléma-plakettet.)

A humor elmaradhatatlan része a kiállításnak. Karinthy irodalmi karikatúráin éppúgy derülhetünk, mint a korabeli élclap, a Borsszem Jankó Nyugatot karikírozó részein. Major Henrik Adyról és Ignotusról készült karikatúra-grafikáinak szerepeltetése egy olyan kort idéz, melyben a karikírozó hajlam és kedv nem kímélte az ismert alkotókat, minthogy karikatúrát csak a közélet jól ismert szereplőiről érdemes készíteni.

Igen ám, juthat eszünkbe, akkoriban még e kiváló tehetségek számítottak hírességnek, komoly teljesítménnyel a hátuk mögött, s nem mások (...).

A kiállítás második és harmadik terméi a szellemi műhely miliójét teremtik meg a látogatóknak. Az utolsó színhely a Nyugat korabeli társművészetekhez kötődő kapcsolatát mutatja, nemcsak irodalmi orgánum lévén. Színházi plakátok, festmények, plazmaképernyőn látható mozgóképek, filmrészletek, Babits hangja, kávéházi dzsessz-zongora ismert ritmusa. Bartók Béla *Allegro Barbaro* című művének Nyugatban megjelent kottáját is láthatjuk kiemelve a folyóirat 1913. évfolyamának 1. számából, hiszen a szerkesztőségnek feltett szándéka volt a „magyar zenei kánon megteremtésének kísérlete”. Ebből is látható, ugyanazon minőség iránti elkötelezettséggel „bántak” a mindenkori szerkesztők a társművészeti értékek közönséghez történő közvetítésében is, mint a szépirodalom és a műkritikák esetében. Schöpflin Aladár rendszeres színikritikái a Figyelő rovatban olyan színészgyéniségek portréit rajzolták meg mint Blaha Lujza, Órdy Árpád. És valóban hihetetlen, hogy Móricz Zsigmond *Légy jó mindhalálig* jából már 1936-ban film készült, és egy évtizeddel korábban pedig Zilahy Lajos *Rongyosok* c. darabjából Bajor Gizi főszereplésével sikerfilm lett, melyről beszámolót lehetett olvasni a Nyugatban. Ugyancsak filmkritikát olvashattak a Nyugat-előfizetők 1915-ben Zolnai Béla tollából *A Bánk bán* film címmel. Azt is megtudhatjuk a kiállított dokumentumokból, hogy Karinthy Frigyes a Corvin filmgyár fődramaturgja volt.

Ezen utolsó teremben kiállított festmények a korabeli festészeti irányzatokat reprezentáló alkotások: különösen megragadóak a napjainkban kevésbé ismert, kiváló kolorista Tihanyi Lajos festő *Tájkép* (1917) és a *Flamand báró* (20-as évek) című munkái, Csók István *Tulipános láda* olajfestménye és Gulácsy Lajos *A művész önarcképe* (1903) portréja. Eredetiben láthatjuk Sassy Attila Kaffka Margitról készített akvarelljét, mely még szerepel az iskolai irodalomkönyvekben és Márffy Ödön Csinszkaról készített portréját. Scheiber Hugó *Babits Mihály portréja* (1929) olajképét feledhetlenné teszi, hogy annak keletkezés-történetét is elolvashatják a látogatók.

A kiállítás záróanyaga csak megerősítette bennem az időközben érlelődő elhatározást: még visszatérek a Petőfi Irodalmi Múzeum „Nyugatjába”, mely ma számomra az a kulturális sziget, ahol kikötni érdemes. (És teszem ezt a sziget-lét utáni vágyakozás örök igenlésével.)

S hadd jegyezzem meg végül: e kiállítást példamutató kulturális sikernek érzem, hiszen a legújabb technikai-informatikai látványeszközök bevonásával sikerült megjelenítenie azt a szellemiséget és világra-nyitottságot, mely e folyóiratot jellemezte. Ezt pedig nem lehetett másként elérni, mint következetes, reflektált, az értéket tisztelő és felmutató rendezői magatartással.